



СИСТЕМИ ТОРГІВЛІ КВОТАМИ НА ВИКИДИ: РОЗБУДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ СТВ В УКРАЇНІ ТА НАБЛИЖЕННЯ ДО ЄС



Supported by:



Implemented by:



based on a decision of
the German Bundestag

Як це працює

Системи торгівлі квотами на викиди є базовим інструментом вуглецевих ринків і широко застосовуються у світі для обмеження викидів парникових газів. СТВ працює за принципом cap-and-trade. Держава встановлює ліміт (cap) на загальний обсяг дозволених викидів парникових газів на рік. Цей ліміт реалізується через квоти / дозволи на викиди, кожна з яких надає право на викид однієї тонни CO₂-еквіваленту. Квоти переважно розподіляються через аукціони та можуть бути предметом торгівлі на вуглецевому ринку. У міру того як ліміт з часом зменшується, відповідно скорочується і пропозиція квот.

СТВ ЄС

Найвідомішим прикладом є Європейська система торгівлі квотами на викиди (СТВ ЄС). Її ліміт (cap) щороку зменшується відповідно до кліматичних цілей ЄС, забезпечуючи сталу тенденцію до зниження загальних викидів. Станом на 2023 рік викиди від виробництва електроенергії та промислових установок, охоплених EU ETS, скоротилися приблизно на 47% порівняно з рівнем 2005 року¹. Компанії, що підпадають під дію СТВ ЄС, зобов'язані щорічно здійснювати моніторинг, верифікацію і звітування щодо викидів, купувати на аукціоні та погашати достатню кількість квот для покриття верифікованих викидів. Невиконання цих зобов'язань тягне за собою суттєві фінансові санкції. Хоча більшість квот продається на аукціонах, частина може надаватися безоплатно окремим секторам, у яких особливо важко скоротити викиди ПГ або які схильні до вуглецевого витоку (релокація потужностей за межі країни). Також існує вторинний ринок, коли компанії можуть торгувати квотами між собою: ті, хто скорочує викиди нижче свого дозволеного рівня, можуть продати надлишкові квоти або зберегти їх для майбутнього використання. Усі операції фіксуються в Реєстрі Союзу (Union Registry). Ціна квот визначається попитом і пропозицією на ринку, що функціонує в межах комплексної регуляторної системи. Поступове зменшення ліміту сигналізує про зростаючу дефіцитність квот, надає їм ринкової вартості та створює фінансовий стимул скорочувати викиди найефективнішим з погляду витрат способом. Доходи від аукціонів є значними: з 2013 року EU ETS залучила понад 175 млрд євро².

1. About the EU ETS — Climate Action — European Commission

2. About the EU ETS — Climate Action — European Commission

Національна СТВ України

У межах Угоди про асоціацію з ЄС та статусу країни-кандидата Україна зобов'язана запровадити національну СТВ, яка прокладе шлях до участі України в EU ETS³. У відповідь Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики», що ухвалений Верховною Радою 8 жовтня 2024 року, передбачено створення національної СТВ для досягнення кліматичних цілей країни⁴. У 2025 році Кабінет Міністрів України також прийняв Розпорядження «Про затвердження плану заходів щодо створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів».

Можливі конфігурації української СТВ, представлені Міністерством економіки, довкілля та сільського господарства України.

Наприкінці 2025 року Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України представило бачення національної СТВ⁵.

Перший варіант, окреслений Мінекономіки, полягає в тому, що Україна насамперед зосереджується на створенні надійної системи МЗВ, а потім приєднується до СТВ ЄС одразу після набуття повноправного членства в ЄС у 2030-х роках. У цій логіці «наближення / узгодження з СТВ ЄС» до вступу забезпечується передусім готовністю МЗВ, тоді як реальний ціновий сигнал вуглецю та зобов'язання з виконання вимог системи надходять безпосередньо через СТВ ЄС після набуття членства.



Практичний зміст цієї альтернативи визначається тим, як СТВ ЄС еволюціонувала у більш жорстку та гармонізовану систему cap-and-trade. Ранні фази СТВ ЄС значною мірою спиралися на безплатний розподіл квот (і стикалися з проблемами надмірного розподілу та слабких цінових сигналів), тоді як у пізніших фазах акцент змістився до аукціонів і безплатного розподілу за бенчмарками, із загальноєвропейським лімітом (cap), що щороку зменшується. Сфера охоплення СТВ ЄС також розширюється з часом (зокрема, включення викидів морського транспорту у 2024 році та запуск СТВ2 для будівель і дорожнього транспорту у 2027 році), що підсилює траєкторію ширшого покриття та більш відчутного впливу вуглецевої ціни на витрати.

3. Supporting the implementation of an emissions trading scheme in Ukraine | Internationale Klimaschutzinitiative (IKI)

4. Картка законопроекту — Законотворчість

5. Запрошуємо на онлайн-захід для обговорення Національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів в Україні | Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України

Саме через таку «зрілість» системи прямий вхід до СТВ ЄС, імовірно, означатиме для українських установок експозицію до рівня вуглецевої ціни, сформованого на ринку ЄС, а не поступову адаптацію через національну «навчальну» траєкторію. Логіка СТВ ЄС після 2021 року описується як підхід «усі забруднювачі платять», із вищим і більш значущим ціновим середовищем (зокрема, згадується діапазон EUR 53–90/тCO₂ та прогнозна траєкторія близько ~EUR 88–95/тCO₂ у напрямку 2028–2030 років). Для регульованих операторів це означає негайну необхідність закупувати квоти та швидше перенесення (pass-through) витрат уздовж ланцюгів постачання, особливо у випадку вуглецеємної продукції.

Моделювання Міністерства для сценарію «приєднання до СТВ ЄС у 2030 році» (за умови збереження в Україні національного податку на CO₂ до моменту вступу) демонструє, чому саме строк приєднання має вирішальне значення. За наведеними припущеннями, ціни на квоти ЄС зростають приблизно з EUR 95/тCO₂ у 2030 році до близько EUR 140/тCO₂ у 2034 році, тоді як частка викидів, що покривається безоплатним розподілом, зменшується орієнтовно з 28% (2030) до близько 7% (2034).

У цій же траєкторії загальне економічне навантаження збільшується приблизно з EUR 6,1 млрд (2030) до близько EUR 11,6 млрд (2034), що відповідає зростанню тиску орієнтовно з 3,37% до 6,38% ВВП.

На рівні продукції той самий аналіз показує, як різкий перехід до цін СТВ ЄС може перетворитися на значні складові собівартості у вуглецеємних секторах. Орієнтовні частки вуглецевої складової у 2034 році становлять близько 39% для чавуну, 91% для вапна, 35% для аміаку, 63% для портландцементу та до 100% для електроенергії на вугіллі (додатково наведено оцінки для електроенергії на газі, тепла для бізнесу та окремих металургійних продуктів). Загальний висновок, що супроводжує ці оцінки, полягає в тому, що різкий старт може створити такий рівень витратного тиску, який ринок не завжди здатен компенсувати, що підвищує ризики для конкурентоспроможності та для експортно орієнтованої важкої промисловості.

Друга опція передбачає поступове впровадження СТВ із чітким розумінням того, як система переходить від підготовки до повноцінного функціонування.



Відлік починається з підготовчої фази у 2025–2027 роках. У цей період акцент робиться на практичних передумовах, без яких СТВ не може бути працездатною для бізнесу: усунення прогалин у щорічному циклі моніторингу–звітності–верифікації, створення Реєстру національної СТВ та аукціонної платформи, посилення органу, відповідального за адміністрування СТВ, встановлює правила використання доходів від національної СТВ, а також формування Фонду СТВ, узгодженого за принципами з підходами фондів ЄС.

Фаза 1 національної СТВ стартує у 2028 році і задумана як початкова стадія для охоплених установок. На цьому етапі розпочинаються аукціони квот, а оператори поступово входять у режим виконання зобов'язань шляхом погашення квот у покриття верифікованих викидів, однак система не починається з негайного встановлення жорсткого загальнонаціонального ліміту (cap) на сукупні викиди. Вимога щодо покриття викидів нарощується поступово: спочатку суб'єкти покривають квотами лише визначену частку своїх верифікованих викидів, і ця частка крок за кроком зростає (у траєкторії 2028–2034 років із подальшим виходом на 100% покриття). Початковий ціновий сигнал формується через аукціони із фіксованою мінімальною ціною на аукціоні, що робить його більш передбачуваним на етапі адаптації бізнесу до нового режиму планування викидів, закупівлі квот та інвестицій, але в той же час неможливе накопичення та перенесення квот на наступні роки. Важливий практичний наслідок полягає в тому, що після включення установки до національної СТВ оператори не сплачують податок на CO₂ за викиди

Фаза 2 є «повною» відповідністю cap-and-trade. На ній Україна формує ліміт (cap) та розгортає повнішу ринкову архітектуру: вторинний ринок, на якому суб'єкти можуть торгувати квотами, а

також можливість банкінгу (перенесення/збереження квот між роками), що є важливим для багаторічного інвестиційного планування і згладжування витрат на виконання зобов'язань у часі. Система також містить елементи стабілізації, зокрема резерв нерозподілених квот та керований ціновий коридор (верхня і нижня межі ціни). Перехід до цієї cap-орієнтованої фази прив'язується до післявоєнного контексту: старт Фази 2 визначається не раніше ніж через три роки після скасування воєнного стану; водночас у перемовній позиції з Європейською Комісією рамка Фази 2 пов'язується з початком не раніше початку 2040-х років. Паралельно членство України в ЄС розглядається як орієнтир у 2030-х роках у загальній траєкторії розвитку системи. Для бізнесу вплив національної СТВ посилюватиметься у міру розвитку системи. У Фазі 1 ключова зміна полягає в тому, що верифіковані викиди поступово трансформуються у прямі витрати через потребу в квотах, але цей фінансовий тиск нарощується поетапно; це дає суб'єктам час налагодити управління викидами, сформулювати стратегію закупівлі квот і підготувати інвестиційні проекти. У Фазі 2 ліміт (cap) і активна торгівля посилюють ціновий тиск та роблять ефективність щодо викидів більш визначальною для конкурентоспроможності: суб'єкти, які скорочують викиди, потребують менше квот і можуть краще управляти витратами на виконання зобов'язань у міру того, як квоти стають дефіцитнішими.

Національна СТВ також задумана як канал фінансування модернізації. Продаж квот на аукціонах формує дохід, який спрямовується на інвестиції у декарбонізацію та відновлення за принципом «build back better», включно з підтримкою досягнення міжсекторальних орієнтирів щодо найкращих доступних технологій (НДТ / BAT). Інституційно це пов'язується зі створенням Фонду СТВ

у 2025–2027 роках, щоб вуглецеві платежі поверталися у вигляді фінансування відновлення та технологій, необхідних бізнесу для скорочення викидів і збереження конкурентоспроможності в нових правилах.

У межах сценарію поступового запровадження національної СТВ з 2028 року моделювання Мінекономіки розглядає систему як буфер проти різкого цінового шоку рівня СТВ ЄС, за якого вуглецева ціна та макроекономічне навантаження зростають поетапно в міру розширення охоплення. У цьому сценарії ціна квоти в національній СТВ стартує з €4,75/тCO₂ у 2028 році та зростає до €9,92/тCO₂ у 2034 році, тоді як коефіцієнт зобов'язання щодо погашення зростає паралельно з 10,0% (2028) до 100,0% (2034). Це відповідає оцінці сукупного навантаження на економіку, яке поступово збільшується приблизно з €423,83 млн у 2028 році до €885,89 млн у 2034 році, що

еквівалентно близько 0,24% ВВП у 2028 році та 0,49% ВВП у 2034 році. Те саме моделювання також показує зростання доходів СТВ з €42,38 млн (2028) до €885,89 млн (2034), а після вступу до ЄС — умовний розподіл, за якого 25% може спрямовуватися до фондів, пов'язаних зі СТВ ЄС, а 75% залишатися для внутрішніх потреб декарбонізації.

На рівні продукції оцінки Мінекономіки підкреслюють, чому цей шлях подається як «керований» для промисловості: навіть у 2034 році вуглецева складова у ціні для ключових товарів залишається в межах однозначних відсотків — орієнтовно 2,8% для чавуну, 6,4% для вапна, 2,5% для аміаку, 4,5% для портландцементу та 7,1% для електроенергії на вугіллі (додатково наведено орієнтовні частки 2,4% для електроенергії на газі, 2,7% для тепла для бізнесу, 1,9% для силікомарганцю, 0,6% для безшовних труб та 0,4% для сталевих заготовок (EAF)).





Контакти

Deutsche Gesellschaft für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Зареєстровані офіси м. Бонн та Ешборн

T +49 61 96 79-0
F +49 61 96 79-11 15
E info@giz.de
I www.giz.de/en

Фото: Gemini, Freepik

Юридична адреса:
01004, місто Київ,
вул. Антоновича, 16-Б
+38 044 594 07 60
+38 044 594 07 64
www.giz.de/ukraine-ua